

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 11, 2021 | 25.11.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.11.202](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.202)

УДК: 338.2

*Ю. М. Середюк,
студент факультету менеджменту та маркетингу,
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
ORCID ID: 0000:0001-6686-8695
О. С. Хринюк,
к. е. н., доцент кафедри економіки та підприємництва,
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
ORCID ID: 0000:0003-4705-9854*

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ДОВГОСТРОКОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

*Y. Serediuk
Student of the Department of Management and Marketing,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
O. Khryniuk
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

ENTERPRISES MANAGEMENT BASED ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN ORDER TO ENSURE THEIR LONG-TERM COMPETITIVENESS

В статті обґрунтовано доцільність управління суб'єктами господарювання на засадах сталого розвитку з метою забезпечення їх конкурентоспроможності та життєздатності в довгостроковій перспективі. Розкрито концептуальні основи сталого розвитку з точки зору їх базової сутності. Представлено основні принципи загальної концепції сталого розвитку та окремо принципи сталого розвитку з позицій раціонального природокористування. Визначено основні чинники низької соціальної відповідальності вітчизняних підприємств та наведено шляхи її покращення на прикладі досвіду розвинутих країн світу. Розглянуто вплив процесу глобалізації національних економік на сталий розвиток суб'єктів господарювання. Визначено основні чинники, що сприяють появі кризових явищ на підприємстві. Обґрунтовано важливість ролі антикризового управління в процесі забезпечення сталого розвитку підприємств. Розкрито зміст та представлено складові механізму управління сталим розвитком підприємств.

In this article justified usefulness of enterprises management based on sustainable development in order ensure their long-term competitiveness and sustainability. This area of study is very important today because now we can seeing growing uncertainty of economic processes that characterized by modern economic system and this tendency has a negative impact to economic

entities which in turn requires them finding of improving activity effectiveness ways. In addition modern economic is characterized by global transformational of economic relations in order to increase their steadfastness to negative influence of pandemic COVID-19, that slowed down of economic growth in all countries, which in turn making important the enterprises management based on sustainable development because it can be beneficial not only to enterprises but society too in the form of increase their economic effectiveness and level of resources using, social development and ecosystem saving. Enterprises management based on sustainable development is one of the tool of achieving balanced and harmonic development as well as improvement long-term competitiveness that quite successfully use of economic entities in economically developed countries. In article revealed conceptual basis of sustainable development in terms of their base essence. Presented main principles of general sustainable development conception and separately principles of sustainable development in terms of rational resource utilization. Defined main factors of low social responsibility domestic enterprises and presented ways of her increase by example developed countries. Considered influence of globalization process of national economics to enterprises sustainable development. Defined main factors that contribute to enterprise crises emergence. Substantiated crisis management importance for ensure enterprises sustainable development. Revealed contents and presented components sustainable development management mechanism that are divided into economic, social, environmental, financial, organizational and legal.

Ключові слова: *сталий розвиток; конкурентоспроможність; ефективність; соціальний розвиток; економічна безпека.*

Key words: *sustainable development; competitiveness; effectiveness; social development; economic security.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна економічна система характеризується мінливістю і динамічністю процесів, що в свою чергу вимагає від суб'єктів господарювання перманентного пошуку резервів вдосконалення їх господарської діяльності з метою підвищення її ефективності, та як наслідок покращення конкурентоспроможності, а також їх життєздатності. Швидкі темпи глобалізації національних економік та науково-технічний прогрес, що наразі спостерігаються в світі, максимально загострюють конкуренцію між підприємствами. Сучасні виклики вимагають від господарюючих суб'єктів пошуку нових методів управління та організації діяльності, які дозволять посилити їх конкурентні позиції та сприятимуть максимізації фінансових результатів відповідно до ринкових вимог та господарського потенціалу. В подібних умовах підприємствам вкрай важливо забезпечити їх сталий розвиток, який окрім вигід безпосередньо для них самих несе в собі також вигоди і для суспільства, які проявляються відповідно через підвищення їх економічної ефективності та/або рівня використання ресурсів, соціального розвитку, збереження екосистем. Управління підприємством на засадах сталого розвитку сприяє збалансованому та гармонійному розвитку і покращує його конкурентоспроможність в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблематиці питання забезпечення сталого розвитку присвячено багато наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених і дослідників, серед яких варто виділити Г. Дейлі, Б. Карлоффа, Р. Нуртдінова, А. Нуртдінова, Л.Г. Мельника, В.М. Боголюбова, Ф. Тейлора, В.С. Пономаренко, М. Подпругіна, В.Я. Шевчука, В.М. Гейця.

Враховуючи той факт, що сучасна економічна система характеризується глобальними трансформаційними процесами, що направлені на переорієнтацію економічних відносин з метою забезпечення зростання їх стійкості до негативного впливу пандемії COVID-19, яка спричинила уповільнення економічного розвитку у країнах світу, все більшої актуальності набуває подальше дослідження проблематики сталого розвитку суб'єктів господарювання з метою розробки нових механізмів його забезпечення у відповідності із сучасними викликами.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У статті поставлено за мету визначити сутність та зміст управління сталим розвитком підприємств і представити механізм його забезпечення в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічний розвиток суспільства нерозривно пов'язаний із зростанням обсягів залучення у

даний процес факторів виробництва та інтенсифікацією їх використання. Враховуючи обмеженість ресурсів та швидкість економічного зростання, що спостерігається протягом останніх десятиліть, наразі все більшої актуальності та значущості набуває забезпечення сталого розвитку країн світу, що вимагає від них формування державної політики на підставі збалансованого підходу щодо розвитку суспільства. Іншими словами, держава повинна враховувати та захищати інтереси майбутніх поколінь, максимально раціоналізуючи задоволення сучасних потреб, не завдаючи при цьому непоправної шкоди навколишньому середовищу.

Існують різні тлумачення поняття сталого розвитку. Так, наприклад, Г. Дейлі вважає, що сталий розвиток – це означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів) щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і груп населення, зокрема за етнічними, расовими чи статевими ознаками [3]. На думку В.Я. Шевчука, сталий розвиток є гармонійним процесом, який забезпечує збалансоване економічне зростання, задоволення потреб суспільства із збереженням природо-ресурсного потенціалу [10]. Н. Нуртдінов та А. Нуртдінов характеризують сталий розвиток як інституціолізовану форму економічного розвитку, що пов'язана з поступальним рухом суспільства в цілях досягнення об'єктивно прогресивної системи суспільних цінностей, на основі гармонійного поєднання економічних, екологічних і соціальних факторів [8]. М. Подпругін в свою чергу визначає сталий розвиток як комплексний процес, що приводить до підвищення умов життя шляхом досягнення збалансованого соціально-економічного й екологічного розвитку, які здійснюються на основі раціонального використання усього ресурсного потенціалу регіону, у тому числі географічні особливості регіону, а також особливості економіки, інфраструктури, промисловості [11].

Отже, розглядаючи вищенаведені визначення, можна спостерігати єдність вчених в тому, що сутність сталого розвитку полягає у комплексному збалансованому економічному, соціальному та екологічному зростанні. На підставі цього можна надати наступне трактування: сталий розвиток – це такий розвиток людства, за якого забезпечується необхідний рівень життя всіх членів суспільства та враховуються при цьому інтереси майбутніх поколінь.

Концептуальні основи сталого розвитку базуються на поєднанні трьох основних складових: економічної, соціальної та екологічної, які тісно переплітаються між собою та є взаємопов'язаними. Сталий розвиток з погляду економічної складової передбачає раціональність використання факторів виробництва в процесі економічної діяльності, яка б в свою чергу забезпечувала щонайменше збереження рівня суспільного добробуту, щодо екологічної складової – він вимагає проведення промислової та іншої діяльності так, щоб сприяти самовідновленню природної системи, а його соціальна складова направлена на збереження стабільності суспільно-культурної системи та підтримання достатнього рівня соціальної справедливості. Гармонійне поєднання даних складових сприятиме реалізації основної мети сталого розвитку, а саме захисту планети та забезпечення миру і процвітання для всіх людей на землі.

В концепції сталого розвитку екологічній проблематиці приділяється не менше уваги ніж економічній або соціальній, адже дуже значні темпи економічного зростання та стрімкий соціальний прогрес, які спостерігались у другій половині ХХ століття, завдали суттєвого негативного впливу зовнішньому середовищу та призвели до погіршення стану здоров'я людей, що змусило людство переглянути тогочасну модель розвитку, а саме її ціннісну орієнтацію, у бік гармонізації відносин між людиною та природою. З позицій раціонального природокористування Г. Дейлі сформулював наступні основні принципи сталого розвитку [4]:

1. Темпи споживання поновлюваних ресурсів не мають перевищувати темпів їх відновлення.
2. Темпи споживання невідновлюваних ресурсів не мають перевищувати темпів розробки їх стійкої відновлюваної заміни.
3. Інтенсивність викидів забруднюючих речовин не має перевищувати можливості навколишнього середовища поглинати їх.

Вважаємо, що при визначенні ефективності поточного використання ресурсів та задля раціональності їх використання вказану сукупність принципів доцільно доповнити наступними принципами:

1. Превалювання довгострокового збереження екологічної оптимальності. При цьому під поняттям екологічної оптимальності слід розуміти максимально можливу відповідність форм природокористування екологічним особливостям експлуатованих об'єктів.
2. Максимальної продуктивності, згідно якого ресурси мають використовуватись таким чином, щоб їх загальна продуктивність за заданих умов була максимальною.

Науковцями пропонуються загальні принципи сталого розвитку. Так, в праці [5] знаходимо ряд формулювань, які, на думку автора, слід відносити до головних принципів і на яких має ґрунтуватися загальна концепція сталого розвитку:

1. Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.
2. Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.
3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на більш благополучне життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення економічних та інших криз – протизвага злиднів та надбаватств, яка стала у світі звичайним явищем.

4. Необхідно погодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з ресурсними можливостями економіки, зокрема відносно використання енергоносіїв.

5. Розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється.

Вважаємо, що наведені принципи потребують критичного розгляду, а також певних змін та уточнень. Перш за все, зауважимо, що принцип як такий слід формулювати відповідно до сутності його тлумачень. Як відомо, принцип має відображати якусь норму, правило поведінки, а у вищенаведеному твердженні "людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру" саме цього не має. Так само, як констатація, а не принцип, виглядає і таке твердження – "обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні". Як заклик звучить наступне: "необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на більш благополучне життя" або "необхідно погодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з ресурсними можливостями економіки, зокрема відносно використання енергоносіїв". Такі формулювання мають дуже загальний характер, а мали б розкривати правила чи норми, які можна було б використати для досягнення поставленої мети саме процесу забезпечення сталого розвитку.

Статусу принципу можна надати такому формулюванню як "розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється", хоча за змістом він може викликати неоднозначне відношення з точки зору гуманітарного підходу.

Для досягнення мети сталого розвитку необхідне перш за все прийняття урядових програм розвитку країн в цілому, програм розвитку галузей, регіонів, підприємств та організацій, тобто програм, які б мали ієрархічну будову та відповідне цільове спрямування. І для їх успішної побудови та реалізації науковці та практики мають запропонувати певні принципи, які варто було б представити, наприклад, у вигляді двох груп – загальні та особливі.

На наш погляд, до основних загальних принципів сталого розвитку можна було б віднести:

1. Принцип системності, згідно з яким механізм забезпечення сталого розвитку розглядається як складна динамічна система.

2. Принцип цілеспрямованості, згідно якого діяльність суспільства має бути направлена на досягнення цілей сталого розвитку.

3. Принцип послідовності. Цей принцип полягає в постановці все більш складних завдань у міру вирішення попередніх.

4. Принцип динамічності, що відображає природу сталого розвитку, який знаходиться в постійному русі та змінюється, та виражає потребу постійного оновлення його параметрів.

5. Принцип структурування, згідно якого механізм забезпечення сталого розвитку має охоплювати усі його складові.

6. Принцип ієрархічності, який передбачає багатоступеневу структуру управління сталим розвитком, кожна ланка якої вирішує завдання, що ставлять перед нею ланки наступного рівня.

7. Принцип зворотного зв'язку. Передбачає передачу своєчасної та об'єктивної інформації від об'єкта до суб'єкта управління сталим розвитком.

8. Принцип комплексності, який передбачає реалізацію єдиного комплексу заходів, що направлені на забезпечення сталого розвитку.

В групу особливих принципів доцільно включити:

1. Принцип зміни економічної орієнтації від кількісних показників до показників якості життя при плануванні та здійсненні програм розвитку.

2. Принцип переходу в процесі формування середовища існування від економічних інтересів до пріоритетності якості життя.

3. Принцип неприпустимості залишення нерозв'язаних проблем сталого розвитку майбутнім поколінням.

4. Принцип базування процесу розробки та прийняття рішень на прогнозуванні економічних, соціальних та екологічних наслідків реалізації програм розвитку.

5. Принцип відведення основної ролі в процесі формування стратегічних цілей сталого розвитку екологічним та соціальним параметрам, тоді як економічним – при визначенні шляхів їх досягнення.

Розробка та реалізація вищезгаданих програм розвитку з врахуванням зазначених відповідних принципів, на наш погляд, однозначно сприяла б досягненню поставленим цілям сталого розвитку в окремих країнах, регіонах, підприємствах.

Якщо розглядати державу як систему взаємопов'язаних елементів, то можна зробити висновок, що загальна оцінка її сталого розвитку складається з сукупності оцінок сталого зростання окремих її підсистем, первинною ланкою яких безумовно є суб'єкти господарювання. Це обумовлює важливість здійснення управління підприємством на засадах сталого розвитку, яке виражається через пошук шляхів економічного піднесення із досягненням належних соціального та екологічного станів та сприятливих впливів на зовнішнє середовище. Підприємство має формувати стратегію розвитку таким чином, щоб його подальше функціонування забезпечувало збереження балансу між досягненням корпоративних цілей, підтримкою і зміцненням суспільних відносин, інститутів, норм і цінностей, а також забезпеченням самовідтворення природних екосистем на відповідній території.

Деякі науковці під сталим розвитком підприємства розуміють його здатність провадити економічну діяльність у кожен окремий момент часу під дією впливів зовнішнього середовища, які порушують нормальне функціонування підприємства [6]. Вважаємо, що дане визначення характеризує радше стабільний розвиток підприємства аніж сталий, адже сталий розвиток підприємства передбачає зрівноважене зростання його економічних, екологічних та соціальних параметрів, забезпечуючи тим самим загальний суспільний прогрес, тоді як під стабільним розвитком розуміється спроможність підприємства до цілеспрямованих переходів із одного стану в якісно інший на основі удосконалення будь-якого з аспектів його діяльності. Виходячи з вищевикладеного можна стверджувати, що управління сталим розвитком підприємства – це безперервний процес розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень на основі балансового підходу, який спрямований на забезпечення комплексного зростання взаємопов'язаних економічних, соціальних та екологічних параметрів розвитку та відповідних впливів на його оточення.

Відзначимо, що управління сталим розвитком суб'єкта господарювання сприяє забезпеченню його економічної безпеки протягом усього життєвого циклу за рахунок формування та впровадження такої системи управління, яка сприяє досягненню раціональності та ефективності використання усіх видів ресурсів, формуванню політики соціальної відповідальності та збереження і захисту навколишнього середовища. Наразі в Україні особливо гострою є проблема низького рівня соціальної відповідальності господарюючих суб'єктів. Це пов'язано безпосередньо з характером сучасного ведення підприємницької діяльності – відсутність здорової конкуренції та належних умов ведення бізнесу створюють підґрунтя для застосування з боку суб'єктів господарювання заходів з покращення результатів діяльності, що направлені на задоволення лише власних потреб та які не сприяють загальному економічному розвитку і зростанню добробуту населення. Серед основних заходів подібного характеру, що найчастіше застосовуються вітчизняними господарюючими суб'єктами в процесі діяльності, є: тінізація економічної діяльності, використання ресурсів з метою досягнення економічних вигід в обхід загальноприйнятим нормам та правилам, зловживання ринковою владою, корупційні дії тощо.

Розділяємо думку, що з метою покращення соціальної відповідальності варто було б звернутись до досвіду розвинутих країн світу, політика яких направлена на сприяння інноваційної активності, використання нових технологій, створення нової продукції, у результаті чого прибуток підприємства формувався б за рахунок скорочення витрат, підвищення конкурентоспроможності, створення нових ринків товарів або послуг, однак такий варіант розвитку української економіки сьогодні видається малоімовірним, оскільки вимагає довгострокових фінансових витрат та є досить ризикованим [2].

Важливість інноваційної діяльності суб'єктів господарювання з метою забезпечення їх сталого розвитку полягає у її здатності сприяти досягненню економічного, ресурсного, технічного та соціального ефектів. При цьому інноваційні зміни можуть відбуватися не тільки у технології виробництва, а й безпосередньо в організаційно-управлінській сфері. Інноваційна діяльність направлена на пошуки шляхів зростання економічної ефективності підприємств та забезпечує перехід на новий якісний рівень функціонування, що, в свою чергу, сприяє їх життєздатності та конкурентоспроможності, адже отримання довгострокових конкурентних переваг безпосередньо пов'язане із удосконаленням складових діяльності за рахунок впровадження інновацій.

Важливість здійснення управління на засадах сталого розвитку також обумовлюється процесом глобалізації національних економік, що наразі спостерігається в світі, адже її вплив на сталий розвиток країн є неоднозначним – з одного боку процес глобалізації сприяє забезпеченню високих темпів економічного зростання та створює великі можливості для більш розвинутих країн світу, тоді як для менш розвинутих країн, до яких наразі, на жаль, відноситься Україна, несе в собі загрози вичерпання природних ресурсів, зростання нерівності та напруженості в суспільстві (табл. 1).

Перевага іноземних суб'єктів господарювання над вітчизняними в параметрах фінансового та науково-технічного розвитку зумовлена лише відносно нещодавною зміною типу економічної системи України з планової на ринкову. Подібний стан речей ще більше загострює конкуренцію на національному ринку та змушує вітчизняні підприємства активно шукати шляхи покращення економічної ефективності з метою забезпечення їх життєздатності та конкурентоспроможності. Слід зазначити, що цього можна досягнути як раз за умови здійснення управління підприємствами на засадах сталого розвитку, яке передбачає покращення їх конкурентоспроможності за рахунок економії ресурсів, підвищення ефективності виробництва та оптимізації його організації, а також екологізації функціонування і поліпшення соціальних параметрів. Сталий розвиток передбачає визнання зовнішніх вимог та інтересів, а також наслідків, спричинених діяльністю підприємства, для врахування можливостей та загроз у процесі забезпечення її стійкості [9]. Суб'єкти господарювання з метою досягнення сталого розвитку мають використовувати свій виробничо-господарський потенціал таким чином, щоб забезпечити відтворення їх зовнішніх та внутрішніх фінансових відносин в довгостроковій перспективі.

Таблиця 1.
Позитивні та негативні наслідки глобалізації

Аспекти	Позитивні ефекти глобалізації	Негативні ефекти глобалізації
Економічний	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зниження витрат виробництва, економія первинних інвестицій, що призводить до зниження собівартості продукції. 2. Забезпечення єдиних правил гри на світових ринках. 3. Розвиток сучасної інфраструктури, сучасних форм руху товарів і капіталу. 4. Прискорення науково-технічного прогресу та зростання частки інноваційної продукції. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поглиблення міждержавної стратифікації. 2. Зростання монополізації ринків товарів і послуг. 3. Високий рівень залежності економіки країн та їх регіонів від негативних проявів на глобальному рівні.
Соціально-культурний	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вільний рух робочої сили та можливість доступу громадян різних країн до світових ринків праці. 2. Розширення доступу населення до сучасних знань, технологій. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Реалізація принципу всезагальної ідентифікації. 2. Заміна політичних, соціальних, духовних цінностей ринковими та утвердження ринкового фундаменталізму.
Політичний	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розширення можливостей країн у отриманні фінансової, матеріальної допомоги через систему міжнародних організацій, фондів тощо. 2. Узгодження міждержавної політики країн, що входять до регіональних або світових інтеграційних об'єднань. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Послаблення ролі держави при регулюванні економічного розвитку та послаблення можливостей демократії. 2. Вибірковість дифузії нововведень на території різних країн світу. 3. Втручання міжнародних компаній у внутрішню політику держав.

Джерело: [7]

Формування та реалізація стратегії сталого розвитку має позитивний вплив як на самих суб'єктів господарювання через зростання рівня ефективності використання ресурсів і зменшення господарських ризиків, так і на суспільство, враховуючи проблематику навколишнього середовища. При формуванні стратегічних цілей сталого розвитку важливо брати до уваги здатність підприємства впливати на ринкові процеси та в подальшому організувати діяльність відповідно до внутрішнього потенціалу та ринкових умов.

Забезпечення сталого розвитку суб'єкта господарювання передбачає вживання ним заходів з профілактики появи кризових явищ. Це вимагає від системи управління гнучкості та адаптивності, адже причини кризових явищ можуть знаходитись як у внутрішньому середовищі підприємства так і у зовнішньому, параметри яких по своїй природі є змінними. Така особливість останніх уможливорює недопущення появи кризових явищ лише за умови своєчасної ідентифікації змін, а також оцінки їх можливого впливу та подальшої адаптації до нових умов. Тому з метою забезпечення сталого розвитку на перший план виходить здатність підприємства протидіяти факторам потенційної загрози економічній безпеці.

Що стосується чинників, які спричиняють кризи, то вони в залежності від відношення до підприємства, як правило, поділяються на внутрішні та зовнішні.

До основних зовнішніх чинників відносять [1]:

- падіння кон'юнктури в економіці в цілому;
- стрімке підвищення рівня інфляції;
- нестабільність податкового законодавства;
- нестабільність фінансового та валютного ринків;
- підвищення конкуренції на ринку або криза окремої галузі;
- зростання монополії на ринку;
- політична нестабільність.

До основних внутрішніх чинників належать [1]:

- відсутність стратегії розвитку підприємства;
- розбалансованість організаційної структури;
- низький рівень управління;

- неналежний рівень маркетингу та втрата ринків збуту продукції;
- простій виробничих потужностей;
- низька продуктивність праці робітників і т.п.

Варто зазначити, що вплив чинників в кожен момент часу є індивідуальним і залежить від виробничо-господарського потенціалу підприємства, особливостей його діяльності та вимог і викликів ринкового середовища.

З метою забезпечення сталого розвитку суб'єкти господарювання мають проводити безперервну діагностику процесів, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому оточенні, на предмет появи негативних явищ, що здатні погіршити фінансовий стан та результати діяльності і поставити під загрозу життєздатність та конкурентоспроможність підприємства. У випадках настання подібних умов господарюючі суб'єкти мають перейти на антикризовий режим управління, що передбачає формування та реалізацію плану заходів для фінансово-економічної стабілізації діяльності.

Головними завданнями антикризового управління є усунення неплатоспроможності та відновлення належних рівнів ділової активності і фінансової стійкості. З метою забезпечення виконання даних завдань система управління підприємством повинна задіяти певні антикризові механізми, які відповідно до етапів проведення заходів зі стабілізації діяльності виконували б функції оперативного, тактичного і стратегічного характеру. Механізми оперативного антикризового управління застосовуються з метою відновлення фінансово-економічного стану, механізми тактичного антикризового управління використовуються з метою забезпечення досягнення стабільності діяльності, а стратегічного – з метою забезпечення зростання темпів економічного розвитку підприємства в довгостроковому періоді.

На рисунку 1 представлено структурні елементи, які могли б відображати зміст формування механізму сталого розвитку підприємства.

З метою досягнення цілей сталого розвитку необхідно розробити такий механізм, який базуватиметься як на внутрішніх, так і на зовнішніх інтересах, що забезпечуватиме комплексний внесок підприємств в розвиток суспільства. Окрім цього, механізм сталого розвитку має органічно вписуватись у національну стратегію розвитку та виконувати певні її завдання. Вважаємо, що дієвість механізму сталого розвитку підприємств може бути забезпечена наступними його напрямками: економічним, соціальним, екологічним, фінансовим, організаційним і правовим.

Стрімке економічне зростання підприємства, перш за все, можливе за умов розвитку його інноваційної діяльності, тому економічний механізм передбачає застосування комплексу заходів, що сприяють розвитку інноваційного, високотехнологічного та ресурсозберігаючого виробництва.

Економічна складова механізму управління сталим розвитком має бути спрямована на забезпечення раціонального природокористування та зниження негативного впливу на довкілля. Окрім цього, з метою покращення ефективності використання ресурсів підприємство має приділяти належну увагу його економічній безпеці, що в свою чергу вимагає розробки та впровадження дієвої системи управління нею, яка направлена на захист діяльності підприємства від потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз і включає в себе також комплекс заходів, що направлені на зростання рівня економічної ефективності.

Соціальний елемент механізму управління має сприяти підвищенню міри добробуту та якості життя працівників. З цією метою підприємства мають запроваджувати соціальні стандарти, реалізовувати заходи із забезпечення потреб працівників, розвивати корпоративну культуру та брати участь у різноманітних соціальних і гуманітарних програмах, що забезпечить належний рівень соціальної відповідальності підприємств та сприятиме загальному розвитку суспільства.

Рисунок 1. Структурні елементи механізму управління сталим розвитком підприємства
Джерело: складено авторами

Екологічна складова механізму управління призначена зберегти природну рівновагу. Суб'єкти господарювання мають прагнути до максимально можливої екологізації продукції та виробництва, а також сприяти формуванню екологічної культури населення за рахунок відповідних маркетингових заходів, що направлені на популяризацію екологічності.

Аспектами фінансової складової механізму управління виступають удосконалення внутрішніх і зовнішніх фінансових відносин підприємств та забезпечення їх фінансової стійкості. Основним завданням тут є фінансове забезпечення виконання запланованих завдань сталого розвитку з максимальною ефективністю та результативністю.

Організаційний елемент механізму управління повинен сприяти досягненню цілей сталого розвитку за рахунок формування стратегії розвитку та створення системи управління ним, що забезпечить комплексність та системність розвитку, а правовий - передбачає розробку нормативно-правової бази, яка регламентує інтереси, розмежує повноваження між державою та суб'єктами підприємницької діяльності, запроваджує адекватну міру відповідальності за порушення прийнятих стандартів сталого розвитку на всіх рівнях управління ним.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, дослідження показало, що управління суб'єктом господарювання в умовах сучасної економічної системи, яка характеризується високим рівнем невизначеності, є важливим фактором забезпечення його конкурентоспроможності та життєздатності в довгостроковій перспективі. Враховуючи те, що концепція сталого розвитку, складається з трьох основних складових, а саме економічної, соціальної та екологічної,

управління сталим розвитком здатне створити вигоди не тільки суб'єкту господарювання у вигляді його фінансово-економічної стабільності, але й суспільству через соціальне удосконалення та збереження довкілля.

Рівень сприйняття концепції сталого розвитку вітчизняними суб'єктами господарювання є низьким внаслідок відсутності в Україні здорової конкуренції та належних умов ведення господарської діяльності, а також низького рівня соціальної відповідальності.

Наукова новизна дослідження полягає у поглибленні вже існуючих теоретичних аспектів управління сталим розвитком на мікрорівні, а саме: приведено нове трактування поняття "управління сталим розвитком підприємства" як безперервним процесом розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень на основі балансового підходу, який спрямований на забезпечення комплексного зростання взаємопов'язаних економічних, соціальних та екологічних параметрів розвитку та відповідних впливів на його оточення. Окрім цього запропоновано віднести до основних загальних принципів сталого розвитку принципи системності, цілеспрямованості, динамічності, послідовності, структурності, зворотного зв'язку, ієрархічності та комплексності, а також розширити коло принципів сталого розвитку з позиції раціонального природокористування, доповнивши їх склад принципами превалювання довгострокового збереження екологічної оптимальності та максимальної продуктивності. На основі функціонального підходу представлено призначення економічної, соціальної, екологічної, фінансової, організаційної та правової складових елементів механізму управління сталим розвитком підприємств, що має забезпечити його дієвість та ефективність і сприяти гармонізації відносин господарюючих суб'єктів, соціуму та природи.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень даної проблематики є розробка методичних прийомів оцінки ефективності управління сталим розвитком підприємства та механізмів забезпечення зростання соціальної відповідальності господарюючих суб'єктів.

Список літератури.

1. Ганзюк С.М. Фінансова криза на підприємствах України. *Молодий вчений*. 2016. №3. С. 49 – 52. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/3/13.pdf> (Дата звернення: 08.11.2021).
2. Головінов О.М. Соціальна відповідальність бізнесу: українські реалії і проблеми. *Економічний вісник Донбасу*. 2014. № 2. С. 187–192.
3. Дідух С.М. Стратегія сталого розвитку підприємств з виробництва харчових продуктів та напоїв. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4588> (Дата звернення: 08.11.2021).
4. Дунська А.Р., Письмена У.Є. Формування інноваційного механізму підприємства на засадах сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8443> (Дата звернення: 01.11.2021).
5. Зубенко В.В. Сучасне середовище економічної концепції сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1484> (Дата звернення: 05.11.2021).
6. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 1. С. 85–89.
7. Кононенко О.Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку: навчально-методичний посібник. Київ: ДП "Прінт сервіс", 2016. 109 с.
8. Нуртдинов Р.М., Нуртдинов А.Р. От теории экономического роста до концепции устойчивого развития: вопросы, переосмысления. *Вестник Казанского технологического университета*. 2012. №5. С. 178 – 185.
9. Селюченко Н.Є., Данилович Т.Б. Сталий розвиток підприємства як необхідна умова успішного функціонування бізнесу та його взаємозв'язок зі сталим розвитком соціально-економічних систем вищого рівня. *Інфраструктура ринку*. 2019. №29. С. 299 – 306. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/29_2019_ukr/48.pdf (Дата звернення: 08.11.2021).
10. Степаненко Т.О. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія економіка і управління*. 2020. №6. С. 136 – 141.
11. Хаустова В.Є., Омаров Ш.А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. 2018. №1. С. 265 – 273. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-265_273.pdf (Дата звернення: 04.11.2021).

References.

1. Ganzyuk, S.M. (2016), "Financial crisis in Ukraine companies", *Molodyj vchenyj*, [Online], vol. 3, available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/3/13.pdf> (Accessed 8 Nov 2021).
2. Golovinov, O.M. (2014), "Social responsibility of business: Ukrainian realities and challenges", *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, vol. 2, pp. 187 –192.
3. Didukh, S.M. (2015), "The strategy of the sustainable development of enterprises for the production food and beverages", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4588> (Accessed 8 Nov 2021).
4. Dunska, A. and Pysmenna, U. (2020), "Formation of the innovative mechanism of the enterprise on the basis of sustainable development", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8443> (Accessed 1 Nov 2021).

5. Zubenko, V.V. (2012), "Modern environment of sustainable development economic conception", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1484> (Accessed 5 Nov 2021).
6. Kviatkovs'ka, L.A. (2013), "Sustainable development conception principles realization into enterprise activity", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, vol. 1, pp. 85 – 89.
7. Kononenko, O.Y. (2016), *Aktual'ni problemy staloho rozvytku* [Sustainable development actual problems], Print servis, Kyiv, Ukraine.
8. Nurtdinov, R.M. and Nurtdinov, A.M. (2012), "From economic increase theory to conception of sustainable development: questions, redefining", *Vestnik Kazanskogo tehnologicheskogo universiteta*, vol. 5, pp. 178 –185.
9. Seliuchenko, N.E. and Danylovykh, T.B. (2019), "Sustainable development of the enterprise as a required condition of successful operation of business and its correlation with sustainable development of socio-economic systems of the higher level", *Infrastruktura rynku*, [Online], vol. 29, available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/29_2019_ukr/48.pdf (Accessed 8 Nov 2021).
10. Stepanenko, T.O. (2020), "Teoretical and metodical basis of sustainable development of enterprise", *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Ceriia ekonomika i upravlinnia*, vol. 6, pp. 136 – 141.
11. Khaustova, V.Ye. and Omarov, S.A.-O. (2018), "The concept of sustainable development as a paradigm of development of society", *Problemy ekonomiky*, [Online], vol. 1, available at: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-265_273.pdf (Accessed 4 Nov 2021).

Стаття надійшла до редакції 17.11.2021 р.